Khủng hoảng niềm tin và giới hạn của quyền lực

ISSN: 2734-9195 14:55 29/04/2026

Ở tầng sâu hơn, “đồng sàng dị mộng” cũng là lời nhắc về nhu cầu hướng tới “đồng kiến” - không phải là sự đồng nhất tuyệt đối, mà là nền tảng nhận thức đủ rộng để các khác biệt có thể cùng tồn tại.

Trong những biến động mới nhất tại **Trung Đông**, cụm từ “đồng sàng dị mộng” không chỉ phản ánh sự rạn nứt trong các liên minh quân sự, mà còn gợi mở vấn đề sâu xa hơn, khủng hoảng niềm tin và nhận thức trong quan hệ quốc tế.

Cuộc xung đột tại Trung Đông hiện nay làm gia tăng rạn nứt quan hệ Mỹ với NATO. Ảnh minh họa: Shutterstock

Khi các quốc gia cùng chia sẻ một cấu trúc an ninh nhưng không còn chung góc nhìn về thế giới, xung đột không chỉ bắt nguồn từ lợi ích, mà còn từ chính cách con người hiểu và phản ứng với thực tại.

Một ẩn dụ chính trị và thực tại đang rạn nứt

“Đồng sàng dị mộng”, cách diễn đạt trong bài bình luận trên báo Quân đội nhân dân không chỉ là hình ảnh giàu tính văn chương, mà như một nhận định mang tính cấu trúc: các đồng minh phương Tây vẫn tồn tại trong cùng một hệ thống an ninh, nhưng không còn chia sẻ cùng một tầm nhìn chiến lược.

Trong bối cảnh xung đột Trung Đông leo thang, sự khác biệt trong phản ứng của các nước NATO đã bộc lộ rõ: có bên ủng hộ mạnh mẽ, có bên dè dặt, thậm chí giữ khoảng cách. Điều đó cho thấy thực tế khó phủ nhận: liên minh vẫn còn về hình thức, nhưng **đồng thuận chiến lược - yếu tố cốt lõi của mọi cấu trúc an ninh đang suy giảm**.

Điểm đáng chú ý là sự suy giảm này không diễn ra đột ngột. Đó là kết quả của quá trình tích tụ lâu dài, trong đó **niềm tin** bị bào mòn bởi khác biệt lợi ích, phương cách tiếp cận an ninh không còn tương thích và bởi những quyết sách đơn phương ngày càng phổ biến. Khi nền tảng nhận thức chung bị xói mòn, thì ngay cả những liên minh tưởng như vững chắc cũng bắt đầu rạn nứt từ bên trong.

Sự rạn nứt ấy không chỉ là vấn đề của cấu trúc liên minh, mà trước hết là sự phân hóa trong nhận thức. Khi “cái thấy” không còn tương ưng, hành động tất yếu sẽ lệch hướng. Một cộng đồng, dù là quốc gia hay liên minh chỉ có thể bền vững khi có nền tảng nhận thức chung đủ sâu để nâng đỡ niềm tin. Khi nền tảng ấy suy yếu, sự liên kết bên ngoài khó tránh khỏi rạn vỡ từ bên trong.

Trung Đông: nơi phơi bày những giới hạn của trật tự cũ

Nếu chỉ nhìn vào các diễn biến quân sự, Trung Đông có thể được xem như một “điểm nóng” quen thuộc. Nhưng ở tầng sâu hơn, khu vực này đang trở thành nơi phơi bày những giới hạn của trật tự quốc tế hậu chiến tranh lạnh.

Trong nhiều thập niên, trật tự ấy được duy trì dựa trên ba yếu tố: vai trò dẫn dắt của Mỹ, niềm tin vào luật lệ quốc tế và sự phối hợp tương đối chặt chẽ giữa các đồng minh. Tuy nhiên, những yếu tố này đang dần suy yếu. Các hành động quân sự mang tính đơn phương gia tăng, cơ chế đa phương phản ứng chậm và thiếu hiệu quả, các đồng minh thì ngày càng cân nhắc lợi ích riêng thay vì tuân theo định hướng chung.

Một nhận định đáng chú ý trong các phân tích gần đây đã chỉ ra, khi lòng tin **chiến lược** suy giảm, *"sức mạnh quân sự sẽ lấp vào khoảng trống của ngoại giao"*. Điều đó lý giải vì sao các hành động quân sự không chỉ nhằm mục tiêu răn đe, mà còn trở thành công cụ để định hình lại vị thế và ảnh hưởng. Tuy nhiên, chính sự dịch chuyển này lại khiến trật tự quốc tế trở nên mong manh hơn, bởi nó làm suy yếu những chuẩn mực vốn có vai trò kiềm chế xung đột.

Phật giáo nhìn nhận mọi hiện tượng đều vận hành theo nhân và duyên. Một trật tự quốc tế cũng không nằm ngoài quy luật ấy, khi các "duyên" như niềm tin, luật lệ và trách nhiệm chung dần suy giảm, thì "quả" của bất ổn là điều khó tránh. Do đó, điều cần thiết không chỉ là điều chỉnh hành vi, mà là nhận diện lại những nguyên nhân sâu xa đã khiến nền tảng ổn định bị xói mòn.

Vòng xoáy an ninh và ảo tưởng kiểm soát

Một trong những nghịch lý lớn của cục diện hiện nay là: càng tìm cách đảm bảo an ninh, các quốc gia lại càng đẩy mình vào trạng thái bất an. Khi một bên gia tăng năng lực quân sự để tự vệ, bên kia sẽ cảm nhận đó là mối đe dọa và đáp trả tương xứng. Vòng xoáy này, trong lý thuyết quan hệ quốc tế, được gọi là

“tiến thoái lưỡng nan an ninh”.

Thực tế Trung Đông cho thấy vòng xoáy ấy đang vận hành với cường độ ngày càng lớn. Như một phân tích đã chỉ ra: “răn đe sinh ra phản răn đe, phòng thủ sinh ra phòng thủ cao hơn”. Trong môi trường như vậy, không bên nào tự xem mình là kẻ gây hấn, mỗi bên đều hành động với lý do chính đáng từ góc nhìn của mình. Nhưng kết quả cuối cùng lại là sự gia tăng căng thẳng và nguy cơ xung đột lan rộng.

Điều đáng nói hơn là niềm tin vào khả năng “kiểm soát” **xung đột**. Nhiều chiến lược quân sự hiện nay dựa trên giả định rằng các đòn tấn công có thể được giới hạn, rằng leo thang có thể được quản lý. Nhưng lịch sử cho thấy, một khi vũ lực đã được kích hoạt, khả năng kiểm soát hệ quả sẽ giảm đi đáng kể. Đây chính là biểu hiện của một dạng “ảo tưởng quyền lực”: tin rằng con người có thể điều khiển hoàn toàn kết quả của những hành động mang tính bạo lực.

Ảo tưởng kiểm soát bắt nguồn từ việc không thấy rõ tính vô thường và hệ quả của hành động. Khi tin rằng có thể giới hạn và điều khiển hoàn toàn một tiến trình bạo lực, con người dễ đánh giá thấp những hệ lụy vượt ngoài dự tính. Nhìn theo đó, vòng xoáy an ninh không chỉ là vấn đề chiến lược, mà còn là hệ quả của nhận thức chưa trọn vẹn về nhân - quả và giới hạn của chính mình.

Khi địa chính trị phản chiếu những động lực của tâm thức

Ở tầng sâu hơn, những gì đang diễn ra ở các điểm nóng trên thế giới không chỉ là câu chuyện của lợi ích hay sức mạnh, mà còn phản ánh những động lực căn

bản của con người. Từ những diễn tiến gần đây trong "chảo lửa Trung Đông", có thể nhận thấy ba yếu tố quen thuộc đang chi phối hành vi của các quốc gia: khát vọng duy trì ưu thế, phản ứng mạnh trước mọi đe dọa và niềm tin rằng sức mạnh có thể giải quyết tận gốc vấn đề.

Chính những động lực này khiến các quyết định dễ rơi vào trạng thái cực đoan: hoặc là phải khẳng định vị thế bằng mọi giá, hoặc là không chấp nhận bất kỳ dấu hiệu suy yếu nào. Khi nỗi sợ và sự hiếu thắng cùng tồn tại, không gian cho **đối thoại** sẽ bị thu hẹp và các giải pháp hòa bình trở nên bất khả thi.

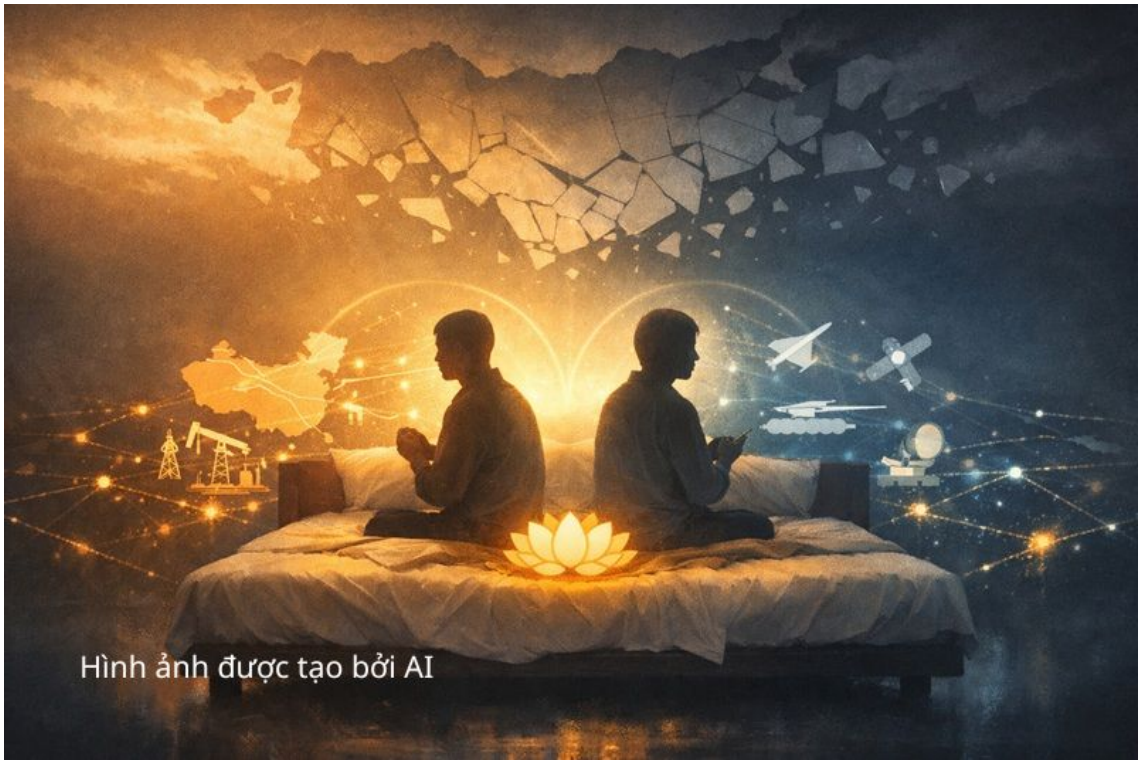
Một nhận định đáng suy ngẫm đã chỉ ra rằng, nếu động cơ bị chi phối bởi sợ hãi và tham vọng, thì kết quả khó có thể dẫn tới ổn định bền vững. Điều này cho thấy, vấn đề không chỉ nằm ở cấu trúc hệ thống quốc tế, mà còn ở cách các chủ thể trong hệ thống ấy nhận thức và phản ứng với thực tại.

Phật giáo chỉ ra rằng, mọi hành vi đều chịu tác động bởi những trạng thái tâm lý sâu kín. Khi quyết định bị chi phối bởi sợ hãi, tham vọng hay phản ứng phòng vệ, khả năng nhìn nhận thực tại một cách sáng suốt sẽ bị hạn chế. Vì vậy, để hóa giải xung đột, không chỉ cần thay đổi chiến lược, mà còn cần chuyển hóa nhận thức và những động lực bên trong chi phối hành vi.

Từ "dị mộng" đến nhu cầu về tầng nhận thức chung

"Đồng sàng dị mộng" vì thế không chỉ là tình trạng của một liên minh, mà là biểu hiện của thế giới đang thiếu đi nền tảng nhận thức chung. Khi các quốc gia không còn nhìn cùng một hướng, không còn chia sẻ cùng một cách hiểu về trật

tự và an ninh, thì mọi liên kết đều trở nên mong manh.

Trong bối cảnh đó, điều cần thiết không chỉ là tái cấu trúc các liên minh hay điều chỉnh chiến lược, mà sâu xa hơn là khôi phục một nền tảng nhận thức có khả năng kết nối các chủ thể với nhau. Đó chính là "cái thấy đúng" - nhận thức giúp con người hiểu rõ mối quan hệ nhân - quả, thấy được giới hạn của sức mạnh và ý thức được tính tương thuộc trong một thế giới liên kết chặt chẽ.

Khi thiếu nền tảng này, các quốc gia dễ hành động trong **sợ hãi**, phản ứng theo tình huống và vô tình đẩy mình vào những vòng xoáy xung đột khó kiểm soát. Ngược lại, nếu có thể xây dựng lăng kính quán chiếu sâu sắc và tỉnh táo hơn, khả năng đối thoại và hợp tác sẽ được mở ra, dù trong môi trường đầy cạnh tranh.

"Đồng sàng dị mộng" vì vậy không phải là điểm kết thúc, mà là lời cảnh báo, cho thấy rằng, nếu không có nền tảng nhận thức chung, thì mọi cấu trúc quyền lực - dù mạnh đến đâu cũng khó duy trì được sự ổn định lâu dài. Và, trong thế giới luôn biến động, chuyển mình, câu hỏi quan trọng không còn là ai mạnh hơn, mà là ai nhìn rõ hơn bản chất của chính những xung đột mà mình đang tham dự.

Từ lăng kính Phật giáo, một nền hòa bình bền vững không thể chỉ dựa trên cân bằng quyền lực, mà cần được xây dựng trên nền tảng nhận thức đúng đắn. Khi các chủ thể có thể nhìn thấy mối liên hệ giữa hành động và hệ quả, giữa lợi ích riêng và sự ổn định chung, thì những khác biệt mới có thể được điều hòa thay vì

đối đầu.

Ở tầng sâu hơn, “đồng sàng dị mộng” cũng là lời nhắc về nhu cầu hướng tới “đồng kiến” - không phải là sự đồng nhất tuyệt đối, mà là nền tảng nhận thức đủ rộng để các khác biệt có thể cùng tồn tại. Trong tinh thần đó, Phật giáo không đưa ra một mô hình chính trị cụ thể, nhưng gợi mở một con đường: bắt đầu từ việc nhìn rõ thực tại, hiểu sâu nhân - quả và nhận thức được tính tương thuộc lẫn nhau. Khi cái thấy được đặt đúng chỗ, hành động mới có cơ sở để hướng tới ổn định và lâu dài.

Tác giả: **Thường Nguyên**

Nội dung tham khảo: Bài viết: *“Góc nhìn chiến sự Trung Đông: Đồng sàng dị mộng”.* Nguồn: https://www.qdnd.vn/quoc-te/binh-luan/goc-nhin-chien-su-trung-dong-dong-sang-di-mong-1035647